

Davraz Dağı Kayak Merkezinin Ekoturizm Değerleri ve Eylem Planı

Melike Doğan^{a*}, Destan Seçme^b, Afşar Karakoç^c, Atila Gül^d

^{a,b,c} Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı Isparta.

^dSüleyman Demirel Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Isparta.

Öz

Türkiye'nin ve Isparta yöresinin en önemli kış ve kırsal turizm alanlarından birisi olan Davraz Dağı Kayak merkezi doğal kaynakları, ulaşım ve coğrafi özellikleri nedeniyle kış sporları dışında ekoturizm etkinlikleri açısından da önemli bir potansiyele sahiptir. Bu çalışmanın amacı, Davraz Dağı Kayak merkezi ve çevresinin ekoturizm açısından değerlendirilmesi ve geliştirilmesine yönelik eylem planı oluşturmaktır. Bu kapsamda sürdürülebilir ekoturizm eylem planı kapsamında amaç ve faaliyetler, alana uygun ekoturizm etkinlikleri (doğa yürüyüşü, dağa tırmanma, dağ bisikleti, bitki gözlem ve yaban hayvanı gözlem rotaları ve kamping alanları) önerilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Davraz dağı, ekoturizm, kırsal turizm, Isparta.

Action Plan and Ecotourism Values of the Davraz Mountain Ski Center

Abstract

Apart from winter sports, Davraz Mountain Ski Center which is one of the most important winter and rural tourism areas of Turkey and Isparta region has significant potential for ecotourism activities due to its natural resources, transportation and geographical characteristics. The aim of this study is to develop an action plan for the evaluation and development of the Davraz Mountain Ski Resort and its surroundings in terms of ecotourism. Within this context, the objectives and ecotourism activities (such as hiking, mountain climbing, mountain biking, flora and wildlife observation routes and camping sites) suitable for the area in the context of sustainable ecotourism action plan were proposed.

Keywords: Davraz mountain, ecotourism, rural tourism, Isparta.

1. GİRİŞ

Günümüz teknolojilerinde meydana gelen değişimler sonucunda turizm alanında da önemli değişimler yaşanmaktadır. Kum-güneş-deniz ağırlıklı geleneksel turizm anlayışı artık tamamen değişiklik göstererek, doğal kaynakların en üst seviyede korunduğu, gelecek nesillerinde faydalanacağı şekilde planlanmış alanlarda doğa turizmi tabanlı, turizm anlayışı tercih edilir hale gelmiştir. Dünyada son yıllarda ekonomik, sosyal, siyasî ve teknolojik gelişmelere paralel, Uluslararası turizm piyasasında ve turist profilinde meydana gelen değişimler, dünya turizm pazarında yeni destinasyonların oluşmasına yol açmış, kişilerin tercihlerinde kitle turizminden sürdürülebilir ve alternatif turizme doğru bir yöneliş başlamıştır. Bu durum, ülkelerin turizm faaliyetlerini mevsimsel olmaktan çıkarıp, tüm yıla yayma zorunluluklarını da beraberinde getirmiş, ürün ve hizmet arzında farklılaşmaya ve çeşitlenmeye yol açmıştır (Gül ve ark, 2016).

Günümüzde turizm, ülkelerin ekonomik açıdan önemli derecede gelir elde edebilecek üç hizmet sektöründen biri durumunda olup dünya hizmet sektörünün %

30'unu oluşturmaktadır (TUİK, 2015). Türkiye Turizm Stratejisi 2023 ve Eylem Planı 2013, Ülkemizin doğal, kültürel, tarihi ve coğrafi değerlerini koruma- kullanma dengesi içinde kullanmayı ve turizm alternatiflerini geliştirerek Ülkemizin turizmden alacağı payı arttırmayı hedef alınmıştır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2007).

Günümüzde dağlar, kalkınma ve çevre konularındaki tartışmalarda küresel bir role ve öneme sahiptir. Çünkü karaların % 24'ünü oluşturan ve dünya nüfusunun % 10'unun yaşadığı dağlar, su, enerji ve biyoçeşitlilik açısından önemli kaynaklardır (Somuncu, 2004). Bununla birlikte dağlar, dünyadaki başlıca turizm kaynaklarından biridir ve turizm, dağlık alanlarda hızla gelişen bir olgudur. Çünkü turizm, bu marjinal alanlardaki yerel ekonomiye katkı sağlamakta, bu da doğrudan ulusal ekonomiye yansımaktadır. Dağcılığa dayalı turizm için büyük yatırımlar gerekmemektedir. Dağ turizmindeki sermaye, dağın ve doğanın kendisidir. Turizm sayesinde gerçekleşen altyapı yatırımları ile turistlerin ihtiyacı karşılanırken, ev sahibi toplumun da yaşam kalitesi artmaktadır. Ayrıca toplumun kültür ve eğitim bakımından gelişmesi, turizmle ilgili olumlu faktörler arasındadır. Ancak, turizmin her çeşidinde olduğu gibi, dağlık alanlardaki turizm, plansız bir şekilde gelişir, sürdürülebilir bir anlayışla yönetilmezse, bunun doğal çevre üzerinde ağır bir bedelinin olması da kaçınılmazdır. (Swarbrooke,1999; Mountain Agenda, 1999; Somuncu, 2004).

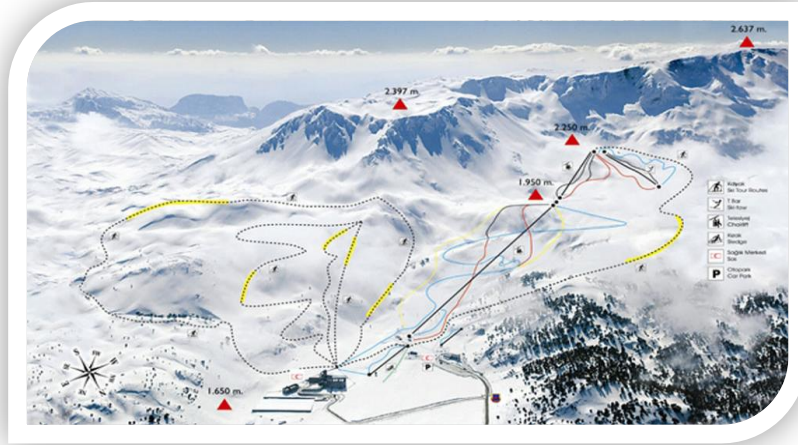
Türkiye, kuzeyde Karadeniz Dağları, güneyde Toros Dağları ve iç kesimlerde Ağrı, Süphan, Erciyes gibi yüksek volkanik dağların varlığı nedeniyle dağcılık ve dağ turizmi açısından önemli bir potansiyele sahiptir. Üstelik değişik iklim bölgelerinde yer alan bu dağlardaki biyolojik ve kültürel çeşitlilik, dağları daha da çekici kılmaktadır.

Türkiye Turizm Stratejisi-2023 ve Eylem Planı 2013, ülkemizin doğal, kültürel, tarihi ve coğrafi değerlerini koruma-kullanma dengesi içinde kullanmayı ve turizm alternatiflerini geliştirerek ülkemizin turizmden alacağı payı arttırmayı hedef almaktadır. Eylem Planı ekoturizm yönüyle incelediğinde Göller Bölgesi Ekoturizm Gelişim Bölgesi, Batı ve Orta Karadeniz, Antalya, Antalya Doğusu ve Mersin ve GAP Ekoturizm Bölgeleri olmak üzere ele alındığı görülmektedir. Bu belirtilen alanlarda, Turizmde ihtisaslaşan yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası düzeyde yarışan marka ekoturizm bölgelerinin tespitinin yapılması ve bu bölgelerin Turizm Merkezi, Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi olarak ilan edilmesi hedeflenmektedir. Ayrıca bu alanların sürdürülebilir kullanımını sağlayacak olan yönetim planları ile bu planlara uygun olarak ekoturizmin gelişmeye yönelik fiziki gelişim planlarının hazırlanacağı belirtilmektedir (Ay vd., 2010). Kış ve dağ turizmi iklim, temiz hava, yaban hayatı ile bir olma, manzara, yerel kültür, tarih, kar aktiviteleri, ekstrem sporlar gibi birçok nedenle tercih edilmektedir (Oran, 2015).

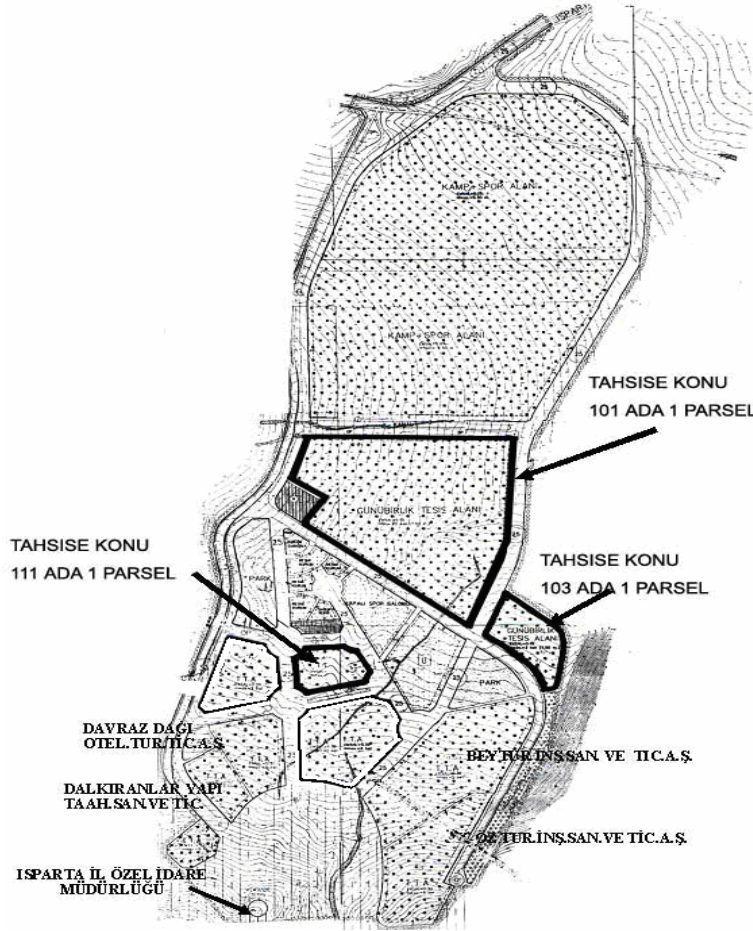
Bu bağlamda Isparta yöresi, doğal, tarihi, arkeolojik değerleri, iklim özellikleri ve kültürel farklılıkları ile zengin bir turizm potansiyeli ile Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın 2023 Türkiye Turizm Stratejisi kapsamında, Göller Bölgesi, Eko-Turizm ve Kültür turizmi Gelişim Bölgesi kapsamına alınmıştır. Isparta yöresinin turizm açısından sahip olduğu potansiyel, yeterli ve istenilen düzeyde değerlendirilememesi

sonucu turizm gelirleri başta olmak üzere çok yönlü yarar sağlanamadığı da görülmektedir. Göller Bölgesinin doğal ve kültürel değerlerinin merkezinde yer alan Davraz Dağı, Isparta kentine de yakınlığı ve ulaşım imkanları yönünde birçok turizm ve rekreasyon faaliyetlerine olanak sunmaktadır. Davraz Dağı özellikle kayak sporu bakımından yeni tanınmaya başlayan ve Türkiye’de bilinen kış turizm merkezlerine alternatif “Kış Sporları Turizm Merkezi” olma yolunda 1995 yılından itibaren bir gelişme göstermektedir. Davraz Dağı Kayak Merkezi (DDKM) Isparta yöresindeki turizm türlerinin çeşitlendirilmesinde, ekonomik ve sosyo-kültürel boyutta çok yönlü katkı sağlama bağlamında önemli bir rol üstlenmektedir (Gül ve ark., 2016).

Davraz Dağı, 2635 m zirve yüksekliği ile Akdeniz Bölgesi’nin Göller Yöresinde, Eğirdir ve Kovada Gölleri arasında yükselen ve Isparta Ovası’nı kuşatan dağ kütlelerinden biridir. Davraz Dağı-Karlıyayla Kış Sporları Turizm Merkezi, Isparta il merkezinin 26 km güneydoğusunda bulunur (Şekil 1). 17.02.1995 tarihinde Turizm Merkezi olarak ilan edilmiştir. En yakın yerleşim yeri olan Çobanisa Köyü’ne 8 km uzaklıktadır. Kayak Merkezi, Kulovası Yaylasında Davraz Dağı’nın kuzey yamacında yer alır. Kayak Merkezinin alanı, tek önemli akarsuyu Ardıçdibi Deresi’dir. Hakim bitki örtüsünü, çam, ardıç, sedir ve otsu bitkiler oluşturur. Davraz Kayak Merkezi, Antalya’ya yakınlığı ve gelişmeye müsait konumu nedeniyle ayrı bir avantaja sahiptir. Davraz’ın coğrafi özellikleri, kayak dışında diğer doğa sporlarının da yapılmasına imkân tanımaktadır.

Şekil 1. Davraz Dağının Lokasyon Haritası

Şekil 2. Davraz Dağı Kış Sporları Turizm Merkezi

Göller Bölgesinin doğal ve kültürel değerlerinin merkezinde yer alan Davraz Dağı, Isparta kentine de yakınlığı ve ulaşım imkanları yönünde birçok turizm ve rekreasyon faaliyetlerine olanak sunmaktadır. Davraz Dağı özellikle kayak sporu bakımından yeni tanınmaya başlayan ve Türkiye’de bilinen kış turizm merkezlerine alternatif “Kış Sporları Turizm Merkezi” olma yolunda 1995 yılından itibaren bir gelişme göstermektedir. Davraz Dağı Kayak Merkezi (DDKM) Isparta yöresindeki turizm türlerinin çeşitlendirilmesinde, ekonomik ve sosyo-kültürel boyutta çok yönlü katkı sağlama bağlamında önemli bir rol üstlenmektedir (Gül ve ark. 2016).

Bu çalışmanın amacı, Isparta Davraz Kayak Merkezinin mevcut doğal ve kültürel değerleri kapsamında ekoturizm potansiyelinin belirlenmesi ve geleceğe yönelik sürdürülebilirlik ve çevreye duyarlılık çerçevesinde ekoturizm eylem planına yönelik öneriler getirilmesi amaçlanmıştır.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

Bu çalışma, literatür araştırması, veri toplama, analiz, değerlendirme, ve sentez aşamalarından oluşmuştur. Bu amaçla öncelikle Isparta yöresi ve Türkiye’nin önemli kış turizm merkezlerinden biri olan Isparta Davraz Dağı için daha önce yapılan kaynaklardan (Durgun, 2007; Ceylan ve Demirkaya, 2007; Ceylan, 2007; Özdemir, 2008; Gül ve ark. 2016) yararlanılarak turizm ve ekoturizm açısından güçlü, zayıf, fırsat ve

tehdit yönleri GZFT (SWOT) analiz sonuçları incelenmiş ve Davraz Kayak Merkezinde yapılan gözlem ve incelemeler sonucu alana ait GZFT ile mevcut durum tespiti yapılmış ve geleceğe yönelik sürdürülebilirlik ve çevreye duyarlılık çerçevesinde stratejik ekoturizm eylem planı oluşturulmuştur. Davraz Dağı'nın içsel karakterli zayıf yanlarının giderilerek güçlü yanlara dönüştürülmesi, dışsal karakterli tehditlerin ise fırsata dönüştürecek şekilde stratejik hedefler, amaçlar ve eyleme yönelik faaliyetlerin belirlenmesi gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda DDKM yönelik uygun olabilecek ekoturizm etkinliklere yönelik öneriler ve uygun alanlar önerilmiştir.

3. BULGULAR VE TARTIŞMA

3.1. Davraz Kayak Merkezinin Dağ Turizm Ve Ekoturizm Açısından Mevcut Durum Tespiti ve Analizi

Güçlü Yönleri

- Alanın iklim, topoğrafya ve ulaşım özellikleri nedeniyle kayağın yanı sıra, alternatif turizm (doğa yürüyüşü, dağ bisikleti, tırmanış, yamaç paraşütü, balon vb.) etkinlikleri açısından zengin potansiyele sahip olması,
- Her mevsim turizm imkanlarının bulunması,
- Isparta kent merkezine çok yakın olup 26 km mesafede olması,
- Tescilli kayak turizm alanı olması nedeniyle özellikle kış mevsiminde ziyaretçi yoğunluğu yaşaması,
- Alanın 1600–2250 m arasında yükseltilere sahip olması nedeniyle her mevsim ekoturizm amaçlı kullanma imkanı sunması,
- Kayak merkezine yakın köylerin mevcut olması ve Ekoturizm kapsamında değerlendirilebilecek yerel işgücünün varlığı,
- Yörenin doğal karakterinin mevcut olması ve henüz bozulmamış olmaması,
- Yerel kültürün ekonomik gelişme potansiyelinde olması,
- Isparta kent insanının ekoturizm etkinliklerini gerçekleştirebilecek imkana sahip olması,
- Alan içinde ve köylerde mevcut konaklama tesislerinin olması

Zayıf Yönleri

- Kış turizmi açısından kar kalış süresinin sınırlı, değişken ve uzun olmaması nedeniyle kayak yapma sezonunun yaklaşık 3-4 ay olması,
- Ekoturizm etkinliklerine yönelik rotaların projelendirme ve mekânsal organizasyonların yapılmamış olması,
- Kar sezonunda özellikle hafta sonları kapasitesinin çok üzerinde kullanılması,
- Kayak sezonu dışındaki mevsimlerde alan kullanımının olmaması,
- Yöre insanların geçim kaynaklarının yetersiz olması,
- Yatırım ve finans imkânlarının yetersiz olması,
- Alanın çevre (peyzaj) düzenleme çalışmalarının yetersiz olması,
- Uluslararası ve ulusal ölçekte tanıtım eksikliğinin olması,
- Toplu ulaşım ve taşıma hizmetlerinin yetersizliği,
- Eğlence, dinlenme ve alışveriş mekân veya tesislerin yetersizliği,

- Doğa tabanlı veya kırsal turizm etkinlikleri için rota eylem planlarının ve uygulamalarının olmaması,
- Alanın bütüncül olarak etkin ve yetkin olan bir Yönetim Birimi ve organizasyonunun olmaması,
- Yerel yönetimlerin ilgisizliği,
- Yönlendirici, özendirici destek ve teşviklerin yokluğu,
- Kurumlar arası iletişim ve koordinasyon eksikliği,
- Alandan sorumlu İl Özel İdare Müdürlüğü'nün istihdam sağladığı teknik ve yardımcı personelin yeterli olmaması,
- Mevcut konaklama ve hizmet sektöründeki ücretlerinin yüksek olması ve her kesime hitap etmemesi,
- Alanda ziyaretçi yönetim planının olmaması,
- Gece ışıklandırmasının olmaması,
- Otopark alan düzenlemesi ve organizasyon yetersizliği,
- Alan tanıtıcı ve yönlendirici tabelaların yetersiz olması,
- Turizm tur organizasyonlarının yetersizliği,
- Ekoturist rehber veya kılavuzcuların olmaması,
- Turistik ürün arzının yetersiz, ürün çeşitliliğinin olmayışı

Fırsatlar

- Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın 2023 Türkiye Turizm Stratejisi kapsamında, Göller Bölgesi, Eko-Turizm ve Kültür turizmi Gelişim Bölgesi kapsamına alınması,
- Isparta kent merkezine ve Süleyman Demirel Havalimanına yakın olması (58 km) ve uçak ile ulaşım avantajına sahip olması,
- Antalya kent merkezine ve havaalanına 140 km mesafede olması,
- Doğa, kırsal ve ekoturizme olan ilginin artması,
- Spor takımlarının yaz kamplarına yönelik taleplerin olması,
- Isparta'da ki Üniversitede 80 binin üzerindeki öğrenci varlığının olması,
- Davraz dağındaki yöre insanlarının alanın önemini farkında olması ve aktif rol üstlenme eğiliminde olması,
- SDÜ kapsamında Spor Bilimler Fakültesinin mevcudu önlisans, lisans ve lisans üstü eğitim ve öğretim yapma fırsatı vermesi,
- İlköğretim ve lise öğrencileri için önemli bir etkinlik alan özelliğinde olması,
- Antalya'ya gelen yabancı turistler için her mevsim alternatif turizm imkanı sunması

Tehditler

- Küresel iklim değişikliğine bağlı olarak kar yağışının azalması,
- Davraz Kayak Merkezinde dış paydaşların veya yatırımcıların ilgi göstermemeleri,
- Taşıma kapasitesinin çok üzerinde kullanılması durumunda ekolojik veya çevresel bozulma riskinin olması,
- Kent insanının Davraz Dağından yararlanma talebinin az olması,

- Hakim rüzgar yönünün etkisiyle kar miktarında azalma riskinin olması,
- Kamp alanları çevresinde yeterli orman örtüsünün olmamasıdır.

3.2. Davraz Kayak Merkezinin Ekoturizm Açısından GZFT Analizi Sonucu Stratejik Eylem Planı

Davraz Dağı ve çevresi için ekoturizm açısından sürdürülebilir eylem planını temel HEDEFİ: Davraz dağının ekoturizm potansiyelinin sürdürülebilir ve bütüncül olarak geliştirilmesi ve Ulusal/uluslararası doğa turizmi veya ekoturizm MARKASI haline getirilmesi olmalıdır. Bu temel hedef kapsamında aşağıdaki amaçlar ve faaliyetler gerçekleştirilmelidir.

Amaç 1: Davraz Dağının bütüncül kırsal/dağ/doğa turizm yönetim planlamasının yapılması

Faaliyetler;

- a. Doğal ve kültürel detaylı envanter çalışmasının yapılması
- b. Korunacak hedef tür/alan veya değerlerin belirlenmesi ve önceliklendirilmesi
- c. Koruma ve kullanma zonlarının belirlenmesi
- d. Ziyaretçi yönetim planlarının yapılması
- e. Alan bütüncül yönetim organizasyonunun yapılması, görev ve sorumlukların belirlenmesi
- f. Bütüncül finans planlamasının yapılması
- g. Kullanım zonundaki peyzaj ve yapı mimarisi uygulama projelerinin hazırlanması

Amaç 2: Alanda mevcut ve olası ekoturizm etkinlikleri ve her bir etkinlik için rotaların belirlenmesi

Faaliyetler;

- a. Alanın mevcut koşullarına göre ekoturizm etkinliklerine yönelik en uygun alanların belirlenmesi
- b. Her bir ekoturizm etkinliklerinin noktasal veya çizgisel rotalarının tasarlanması ve uygulanması
- c. Alanın her mevsim kullanımını sağlayacak bütüncül ve çok amaçlı mekânsal kullanım planlaması ve tasarımlarının yapılması
- d. Ekoturizm etkinliğine katılacak ekoturistlerin küçük gruplar halinde (yaklaşık 15 kişilik) gerçekleştirilmesi
- e. Alanların taşıma kapasitelerinin belirlenmesi ve izlenmesi

Amaç 3: Ziyaretçilere yönelik konaklama ihtiyaçlarının karşılanması

Faaliyetler;

- a. Alan çevresindeki köy veya küçük yerleşim alanlarında mevcut köy evlerinin restore edilerek pansiyon haline dönüştürülmesi
- b. Alan içi veya çevresinde karavanlı ve çadır kamp alanlarının öngörülmesi
- c. Isparta kent merkezinde konaklama ihtiyacının karşılanması

Amaç 4: Alana özgü yöresel ürünlerin geliştirilmesi

Faaliyetler;

- a. Yörenin ekonomik canlanmasını sağlayacak şekilde yöresel ürünlerin satılması ve bu amaçla uygun yerlere satış stantlarının yapılması
- b. Davraz Dağı konseptine uygun farklı malzemelerden yapılmış ürünlerin tasarlanması, çeşitlendirilmesi ve üretilmesi (Örneğin Davraz dağı veya kasnak meşesi ile ilgili resim, magnet, el halısı, şeker vb ürünler)
- c. Yerel kültürün öncelikli olarak korunması, geliştirilmesi ve teşvik edilmesi
- d. Yöre insanların özellikle kadınlar ve gençlere yönelik iş olanakları yaratılması

Amaç 5. Alanın tanıtım ve reklam faaliyetlerinin geliştirilmesi

Faaliyetler;

- a. Yazılı ve görsel tanıtım materyallerinin üretilmesi ve duyurulması
- b. Ulusal ve uluslararası Fuar festival gibi etkinliklere katılımın sağlanması
- c. Turizm acente ve şirketlerinin ve rehberlerinin alana davet edilerek tanıtımının yapılması
- d. TV belgesel ve film çekimlerinin yapılması
- e. Alana yönelik bilgilendirme ve yönlendirme tabelaların kullanılması
- f. Alanda kurs, eğitim, yarışmalar ve festival gibi çeşitli etkinliklerle tanıtımın sağlanması
- g. Web sayfasının hazırlanması aktif hale getirilmesi

Amaç 6. Paydaşlar arasında koordinasyon ve işbirliğinin sağlanması ve geliştirilmesi

Faaliyetler;

- a. Alana özgü bütüncül yönetim biriminin oluşturulması ve organizasyon şemasının oluşturulması (Bu bağlamda doğa sporları veya ekoturizm biriminin oluşturulması)
- b. İlgili paydaşların katılımın sağlanması ve görev ve sorumluluklarının belirlenmesi
- c. İlgili paydaşlarla yatırımların ve önceliklerin yapılması
- d. Bütçe ve Finans kaynaklarını artırmaya yönelik seçeneklerin oluşturulması
- e. Ulusal ve uluslararası projeler hazırlanmak suretiyle alana özgü kaynak temini ve uygulamalarının sağlanması
- f. Öğrencilerin (İlk orta lise ve üniversite) kamp yapma ve eğitim olanaklarının artırılması
- g. Doğayla uyumlu enerji seçeneklerinin tercih edilmesi
- h. Bölgede ekoturizmin gelişimini destekleyici kooperatif, dernek vb. kurularak Yerel örgütlenme, organizasyonun sağlanmalıdır.
- i. Ekoturizm etkinlikleri için alan rehberler yetiştirilmelidir.

Amaç 7. Hizmet veren ve hizmet alanların doğa koruma ve ekoturizm farkındalık ve bilinçlenme düzeylerinin geliştirilmesi

Faaliyetler;

- a. Yöre insanlarına doğa koruma ve ekoturizm bilgilendirme kurslarının yapılması
- b. İlgili paydaşlara eğitsel etkinlikler organize edilmesi
- c. Doğa ve turizm proje eğitim etkinliklerin yapılması

3.3. Alanda Yapılması Uygun Görülen Ekoturizm Etkinlikler ve Rotalar

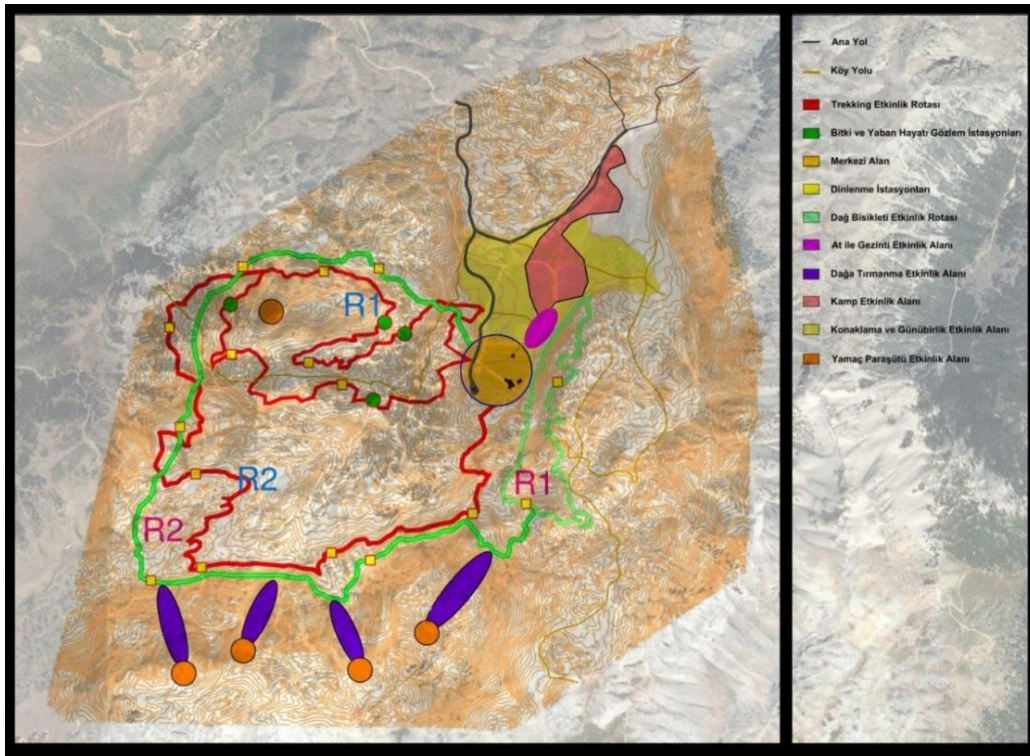
Davraz Dağı 1995 yılından itibaren Kış Sporları Turizm Merkezi" olma yolunda önemli bir gelişme göstermektedir. Ancak iklim değişikliği bağlamında kar yağışının azalması ve kalış süresinin kısalması nedeniyle kayak yapma imkanı zorlaşmakta ve 1800 metreden itibaren kayak yapma imkanı sunabilmektedir. Bu kısıtlayıcı faktör özellikle Davraz dağının kış sporu için sezon süresinin azalmasına (yaklaşık 3 ay) yol açmaktadır. Bu durum kış sporları dışında her mevsim kullanılacak etkinliklerin yapılmasını zorunlu hale getirmektedir (Gül ve ark., 2016). Kayak turizmi mevsimsel ve kısa süreli kullanımı nedeniyle diğer alternatif turizm türleri (dağ turizmi, doğa sporları turizmi, ekoturizm, sağlık turizmi gibi) desteklenmesi halinde kış turizmi arzını zenginleştireceği ve çekiciliğini artırabileceği kabul görmektedir (Mursalov, 2009; Gül ve ark., 2016). Günümüzde, Davraz Dağı'nda, yaz sezonunda futbol, dağcılık, dağ bisikleti, trekking, yamaç paraşütü, gibi faaliyetler yapılabilmektedir (Ceylan ve Demirkaya, 2007). Davraz, Türkiye'nin profesyonel ve amatör futbol kulüpleri tarafından kamp merkezi olarak tercih edilmektedir. Bu bağlamda Davraz Dağında özellikle doğa turizmi kapsamında ekoturizm etkinlikleri ile her mevsim alandan yararlanma ve yerel gelişmeye imkan sunabilecektir.

Bu amaçla ekoturizm etkinliklerinin istenilen bir bölgede gerçekleştirilmesi için alanın belirli özelliklere sahip olması gerekmektedir. Bu özellikler şöyle sıralanabilir;

- 1) Ulaşılabilir ve erişilebilir olması: Turistlerin bölgeye kolay ulaşımının sağlanabilmesi için kırsal turizmin gelişeceği alanın kolay erişilebilir olması gerekir,
- 2) Doğal ve kültürel karaktere sahip olması: Bir bölgede ekoturizmin gelişebilmesi için bölgenin doğal ve kültürel güzelliklerinin olması ve bu güzelliklerin korunmuş olması gereklidir,
- 3) Kaliteli su kaynakları ve rekreasyonel etkinliklere uygunluk: Ekoturizm aktivitelerinin geliştirilebileceği korunmuş su kaynaklarının bulunması tercih edilmelidir,
- 4) Konaklama seçeneklerinin olması: Bölgeye gelen turistlerin konaklama ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri yerlerin bulunması gereklidir (köy, çiftlik evi, kırsal pansiyon vb.),
- 5) Kırsal-geleneksel ürünlere sahip olması: Turistlere tanıtımı ve pazarlaması yapılabilecek geleneksel ürünlerin (yemek, eliş, vb.) bulunması gerekir,

- 6) Yerel halkın turizme istekliliğın olması: Gelen turistlerin ihtiyacını karşılayabilmeleri için yöre halkının turizm gelişimini benimsemiş olması gereklidir,
- 7) Yakın çevredeki yöre insanların ekoturizmi desteklemesi,
- 8) Yerel örgütlenme ve organizasyonun oluşturulması: Bölgede ekoturizmin gelişimini destekleyecek kurumsal bir organizasyon sağlanmalıdır.

Bu koşullar dikkate alınarak Davraz Dağında yapılabilecek ekoturizm etkinlikleri; Doğa Yürüyüşü (Trekking), Dağ Bisikleti gezisi, Dağcılık, Bitki gözlem ve inceleme gezileri, Yaban Hayatı Gözlem ve inceleme gezileri, at ile gezi, Doğa fotoğrafçılığı vb. şeklinde öngörülmüştür (Şekil.3).

Şekil 3. Alanda Yapılması Uygun Görülen Etkinlikler Rotası ve Alanları

a) Trekking (Doğa Yürüyüşü)

Doğa yürüyüşü, özü, dağ, bayır, orman demeden; doğal hayatın zorluklarına da göğüs gererek belirli noktalara yürümek (bazen de tırmanmak) olan bu sporu, günlük yaşamın sıkıntılarını doğada azaltmak isteyenler için özel bir alternatiftir. Belirli zorluklar ve özellikler gösteren doğa koşullarında gruplar halinde yapılan uzun süreli yürüyüşlerdir. Bir yürüyüş ekibinin bir saatte yürüyebileceği mesafe 5 km civarındadır. Bu süre içinde en fazla 500 m yükselebilir ve 800 m de inilebilir. Trekking rotalarının belirlenmesinde dikkate alınması gereken özellikler şu şekilde sıralanabilir:

- Hattın zorluk derecesine göre %0-20 m arasında değişen eğime sahip olmalı,
- Can güvenliği açısından taş düşmesi, heyelan ve çığ riskinin olmamalı,
- Etkinlik esnasında yürüyüşü güçleştirmemesi bakımından taban suyu düzeyi dikkate alınmalı,

- İklimsel faktörlere uygun sınırlar içerisinde olmalı,
- Hattın üzerinde içme ve kullanma amaçlı kullanılabilir su kaynakları olmalı,
- Manzara olanakları bakımından zengin doğal hayatı ve doğal oluşumlar dikkate alınmalı,
- Başlangıç noktasına geri dönülemeyen hatlarda konaklama ve barınma imkanı veren, gerektiği durumlarda kısa sürede ulaşılabilecek sağlık tesisi ve haberleşme olanağı olan rotalar trekking etkinliğinde tercih edilmelidir.

Davraz Dağının batı ve doğu kısmında kullanılmakta olan yürüyüş ve tırmanış rotaları mevcuttur. Ancak organize edilmiş değildir. Batı Rotası, Sav Köyü'nün doğusundan başlayan ve kuzey yönünde ve meyve bahçeleri arasından Sav deresi vadisini izleyerek Davraz Dağı'nın batı yamacına kadar devam etmektedir. Ayrıca Çamlıca tepe (1315 m) ve Göktepe (1737 m) kuzey yamaçlarını izleyen orman yoluyla da 1650 metrelere kadar çıkılabilmektedir. Buradan doğu istikametinde devam eden rota ile dağın zirvesine (Ulparçukuru tepe, 2365 m) ulaşılabilmektedir. Bu rota yaz mevsiminde doğa yürüyüşleri için de oldukça uygun bir parkurdur. Kuzey rotası ise kış aylarında çığ düşmesi tehlikesi nedeniyle sakıncalı bir rota olup Davraz kayak merkezinden başlayan rota önce Kır yayla mevkiine, buradan Oğlak taşına ve oradan da doruğun bulunduğu Ulparçukuru tepeye(2635 m) ulaşmaktadır. Yardımcı teknik malzemeler olmadan çıkılması oldukça riskli bir rota olup özellikle donma-çözülme nedeniyle kayaç yapısı çok çatlaklı ve çatlaklar da kum taneleriyle dolduğundan fark edilememektedir. Bu rotada yaz mevsiminde teknik donanımlı ve küçük gruplar halinde gününbirlik yada bir gece konaklamalı doğa yürüyüş (trekking ve hiking) etkinlikleri yapılabilmektedir (Ceylan, 2007). Bununla birlikte Davraz Dağı Kayak Merkezi ve çevresinde herkes tarafından kullanılabilir rota öngörülmüştür; (Şekil 3.1.).

- Doğa yürüyüş etkinliği için R1 kısa ve R2 uzun olmak üzere 2 ayrı rota belirlenmiştir. R1 rotası 10 km, R2 rotası ise 25 km olarak belirlenmiştir. Her iki rota için 2'şer km aralıkla dinlenme istasyonları oluşturulmuştur. Her dinlenme istasyonunun yanında bir aydınlatma elemanı ve çöp kutusu bulunmaktadır.
- Alan içerisinde 3 farklı noktada çeşme öngörülmüştür.
- Dağın gece görüntüsü ve ulaşılabilirliği sağlamak amacıyla güneş enerjili aydınlatma elemanları öngörülmüştür.
- Rotanın genişliği 60 cm olup yayaların kullanılacağı bir genişliğe sahiptir.
- Rota üzerinde bilgilendirme ve yönlendirme amaçlı tabelalar düşünülmüştür.
- Doğa yürüyüşü etkinlikleri esnasında katılan ekoturistlere, heyelan riski taşıyan alanlara özellikle doğal yetişebilen meyveli tohum ekimi veya fidan dikimi, erozyon riski taşıyan alanlarda teraslama, yaban hayvanlarının beslenmesine yönelik eylemler gibi ekolojik faaliyetler yaptırılarak ekoturizme katkı sağlanması hedeflenmiştir.

b) Dağ Tırmanma Etkinliği

Dağcılık, her türlü buzlu ve kayalık zeminlerde doğal ve yapay tırmanma teknikleri uygulayarak dağların ulaşılması zor yüksek kesimlerine ya da doruklarına

ulaşmak için yapılan spor etkinlikleridir. Dağcılık sporlarına yeni başlayanlar, önce yürüyüş alanları ve tırmanma bahçelerinde özel eğitim görürler. Dağcılığın geliştirilebileceği yerlerin seçiminde dikkate alınması gereken özellikleri şu şekilde sıralamıştır.

- Genel olarak yüksek yöre ve dağlık alan tanımına uyan alanlarda, dağcılık uygulamalarına olanak veren yapısal oluşum ve özelliklere sahip,
- Can güvenliği açısından taş düşmesi, heyelan ve çığ riskinin olmadığı,
- Aşırı rüzgarlı (0-10 m/sn) ve sisli olmayan,
- Eğim özelliklerinin %50'den fazla olduğu,
- Manzara özelliklerine sahip sarp ve dişli dorukları olan,
- Etkinliğin uzun sürdüğü zamanlarda manzara ve konaklama olanakları sunabilecek,
- Kaza olasılığına karşı kolay ulaşılabilir ve sağlık tesislerine yakın dağlık alanlar dağcılık etkinliği için tercih edilirler.

2637 metre rakımlı Davraz Dağı dağcılık sporu için mükemmel parkurlara sahip olup hem yaz hem de kış tırmanışları için elverişlidir. Amatör ve profesyonel dağcılara hitap edecek tırmanış parkurları vardır. Dağın zirvesinden Isparta ve Eğirdir Gölü'nün mükemmel manzarasını seyretmek mümkündür (Özdemir, 2008).

Bu amaçla Davraz Dağı Kayak Merkezi ve çevresinde öngörülen Dağa tırmanma rotası; (Şekil 3).

- Dağcılık etkinlik rotası yaklaşık 6 km uzunluğundadır.
- Her 2 kilometrede bir dinlenme istasyonu oluşturulmuştur. Her dinlenme istasyonunun yanında bir aydınlatma elemanı ve çöp kutusu bulunmaktadır.
- Alan içerisinde 3 farklı noktada çeşme bulunmaktadır.
- Dağın gece görüntüsü ve ulaşılabilirliği sağlamak amacıyla güneş enerjili alçak aydınlatma elemanları kullanılmıştır.
- Rota üzerinde bilgilendirme ve yönlendirme amaçlı tabelalar düşünülmüştür

c) Dağ Bisikleti

Dağ bisikleti, bisiklete binme keyfiyle doğal güzellikleri gözlemlemeyi bir araya getiren bir doğa sporudur. Dağ bisikleti etkinliğinin gerçekleştirilebileceği alanların seçiminde ya da rotaların belirlenmesinde göz önünde bulundurulması gereken kriterler şu şekilde özetlenmiştir:

- Can güvenliği açısından taş düşmesi, heyelan ve çığ riskinin olmadığı,
- Yumuşak zeminlerde sürüşün zor olması nedeniyle taban suyu seviyesi düşük olan, toprak drenajı yeterli olan, çok yağış almayan,
- Ani rahatsızlanmalar ve olumsuz durumda can güvenliğini sağlamak bakımından haberleşme olanaklarına sahip, kısa sürede ulaşılması mümkün olan, yakınında sağlık tesisi bulunan,
- Uzun süreli tur zamanında konaklama ve barınma olanakları sunan,
- Sürüş konforunu etkileyecek hızda aşırı rüzgar almayan,

- Belirli süreler sonunda ulaşımın sağlanıldığı kaliteli su kaynaklarına sahip alanlar dağ bisikleti etkinliği açısından tercih edilmelidir.

Bu amaçla Davraz Dağı Kayak Merkezi ve çevresinde öngörülen rota; (Şekil 3)

- Dağ bisiklet rotaları 2 adet olup 1.rota 6 km 2.rota 25 km uzunluğundadır.
- Her 2 kilometrede bir dinlenme istasyonu oluşturulmuştur. Her dinlenme istasyonunun yanında bir aydınlatma elemanı ve çöp kutusu bulunmaktadır.
- Alan içerisinde 4 farklı noktada çeşme bulunmaktadır.
- Dağın gece görüntüsü ve ulaşılabilirliği sağlamak amacıyla güneş enerjili alçak aydınlatma elemanları kullanılmıştır.
- Rotanın genişliği 60 cm olup bir bisikletli geçecek genişliğe sahiptir.
- Rota üzerinde bilgilendirme ve yönlendirme amaçlı tabelalar düşünülmüştür.

d) At ile Gezinti Etkinliği

Belirli bir eğitim almış binek atların, sınırları belirlenmiş doğal ortamda ya da özel olarak hazırlanmış pistlerde rekreasyon amaçlı yararlanılması üzere gerçekleştirilen bir etkinliktir. At binmek için uzun mesafeler kat etmek zorunda kalmak, gereksiz zaman kaybına neden olmaktadır. Bu nedenle bu tür alanların kentsel alanlara yakın olması tercih edilir. At ile gezinti etkinliğinin gerçekleştirilmesi için herhangi bir alanda bulunması gereken özellikleri şu şekildedir:

- Gezinti güzergahlarının taşıt yolu ve demiryolu ile kesişmediği güvenli doğal ortama sahip olan,
- Can güvenliği açısından heyelan riski olmayan,
- Atların rahat hareket etmesi bakımından toprak drenajının yeterli olduğu,
- Dolaşımı engellememesi bakımından alan eğimi en fazla % 30 arasında olan,
- Soğuk hava birikimlerinin meydana geldiği geniş çukur ve vadi tabanlarından uzak güneş ışımalarının yeterli olduğu,
- Temiz havanın sürekliliği için hava akımlarının olduğu, etkinliği engelleyecek boyutlarda sürekli sis olmayan, insan konforu ve at sağlığı açısından yıllık sıcaklık ortalaması yüksek olmayan,
- Bazı hastalıkların (mantar) atların bünyesinde çabuk yayılmasına neden olan aşırı nemli olmayan,
- Atların su ihtiyacının sağlanabileceği içme su kaynaklarına sahip olan,
- Atların beslenme, hareket ihtiyaçlarının giderilmesi ve sosyal ilişkilerinin geliştirilmesi bakımından geniş otlak alanlara sahip olan,
- Gerekğinde konaklama ve haberleşme imkânlarına sahip olan, sağlık tesisine yakın alanlar at ile gezinti etkinliği açısından tercih edilirler.

e) Bitki ve Yaban Hayatı Gözlemciliği Rotaları

Bitki gözlem etkinliği, bitki tür ve genetik çeşitliliğin fazla olduğu özellikle nadir, tehlike altında, hassas, endemik, rastlanılmayan, ekonomik, tıbbi ve aromatik amaçlı bitki türlerle birlikte yaşam alanları ve farklı ekosistemlerin yerinde görülmesi, bilgilendirilmesi, gözlemlenmesi, incelenmesi, korunması, üretilmesi ve yetiştirilmesi amacıyla yapılan bir etkinliktir. Ayrıca botanik bahçeleri ve herbaryum alanları da

ekoturizm amaçlı kullanılabilen alanlardır (Gül ve Özaltın, 2008). Davraz Dağının yükselti farkının çok olduğu engebeli bir arazi yapısına sahip olması, ayrıca habitatlar üzerinde hem Akdeniz hem de İç Anadolu iklimlerinin çakışması bölge bitki örtüsünde çeşitliliğin artmasına sebep olmuştur. Davraz dağı endemik bitki tiplerini (*Quercus vulcanica*, *Quercus ceris*, *Quercus trogona*, etc.) içermesi nedeniyle ülkemizin 120 önemli vejetasyon alanlarından birisini oluşturmaktadır. (Sağlam 2007). Kuru ve bozuk kuru orman alanlarında baskın meşcere türünü, inceleme alanının güney, kuzey ve doğu kesimleri kaplayan karaçam *Pinus nigra ssp. Pallasiana*, adi ardıç (*Juniperus excelsa*) ve Toros sediri (*Cedrus libani*) örtüsü oluşturmaktadır. Endemik türler; *Astragalus microcephalus*, *Astragalus prusianus*, *Artemisia campestris*, *Astragalus heldreichii*, *Asyneum acompactum*, *Tragopogon olympicus*, *Valeriana oligantha*, *Asperula stricta*, *Paronychi adavisii*, *Omphalode sluciliae*, *Aubrieta canescentis*, *Muscari bourgaei*, *Arenaria ledebouriana* olarak sıralanabilir. Sincap, tavşan, yaban domuzu, kınalı keklik, kurt, gececiler ise Isparta Davraz Dağı'nın fauna türleri arasında yer almaktadır. Yaban hayatı, insanlar tarafından her zaman ilgi ve merak duyduğu konuların başında gelmektedir. Ekoturizm etkinliği açısından bakıldığında sadece yaban hayatı ile gözlem ve inceleme değil aynı zamanda yaban hayvanı türlerin korunması, üretilmesi, envanterinin çıkarılması, bakımı, geliştirilmesi yanında türlerin yaşam alanlarının korunması, onarılması, iyileştirilmesi ve geliştirilmesi gibi etkinlikler de gerçekleştirilmelidir. Ayrıca hayvanat bahçeleri ile ilişkilendirilmek suretiyle ekoturizm etkinliği bütünleştirilmelidir. Yaban hayatının ekoturizm kapsamında değerlendirilmesinde en çok kuş gözlemciliği ve inceleme önemli bir yer tutmaktadır. Kuş gözlemciliği ve inceleme (Bird watching) ekoturizme kapsamında, özellikle kuş envanterinin çıkarılması, kuş bilimine (Ornitoloji) katkıda bulunma, kuş türlerinin korunması, üretim ve yetiştirilmesi, kuş yaşam alanlarının korunması ve iyileştirilmesi konularında değerlendirmek gerekmektedir. Bunun dışında diğer yaban hayatı (Dağ keçisi, tavşan, sincap, kurt, çakal, saz kedisi, yaban kedisi, vaşak, kızıl geyik vb.) gözlem, inceleme, koruma ve iyileştirilmesi kapsamında ekoturizmle ilişkilendirmek mümkündür (Gül ve Özaltın, 2008).

Davraz dağında ekoturistlerin ilgisini çekebilecek flora ve fauna varlıklarının zengin olduğu alanlarda bitki ve yaban hayatı gözlem noktaları ve rotası belirlenmiştir.

f) Kamp Etkinliği Alanı

Doğal ortamda sportif etkinliklerde bulunmak ya da zevk almak, dinlenmek gibi farklı amaçlar doğrultusunda çadır, karavan, bungalov gibi tesislerde konaklama etkinliğidir. Kamp alanları, giriş ve çıkışı kontrollü bir alanda en az 30 üniteden meydana gelir. Kamp alanlarının yer seçimini etkileyen özellikleri şu şekilde sıralamıştır:

- Manzara güzellikleri olan doğal ortamda, suya yakın ancak nehir ve göllerin çok yakınında olmayan,
- Eğimi %2-5 arasında, doğu ve batı bakılı olması,
- Çığ, heyelan, yangın riski bulunmayan,

- Zararlı hayvan ve böceklerin üremesine imkan veren nemli, alçak ve çukurluk alanlardan uzakta olan, etrafı bitki örtüsünce zengin toprak zemine sahip olan, toprak drenajının yeterli olduğu,
- Uygun bir atık sistemine imkan veren alanlar kamp etkinliği açısından tercih edilir.

Günübirlik turizm etkinlikleri dışında çoğu etkinlik konaklamayı gerektirmektedir. İhtiyaç duyulan oda sayısı ve tesis kalitesi etkinliğin türüne göre çeşitlilik göstermektedir. Kış sporlarından her türlü doğa sporu etkinliğinin yapılacağı bir alanda, her bütçeye uygun konaklama tesisi imkanı sağlanmalıdır. Kentlerden uzak doğal ortamda inşa edilen tesisler doğal çevre ve etkinliklerle uyumu gözetilerek tasarlanmalıdır.

Tesisler için yer seçimi yapılırken, alanın mülkiyetine, kültür ve turizm koruma ve geliştirme merkezi içinde yer alıp almadığına ve üst ölçek plan kararlarına uyulması gereklidir. Yatırım olanaklarının varlığı, yerli - yabancı turist talepleri ve doğal ortamın taşıma kapasitesi gibi verilerin değerlendirilmesi sonucu tesis büyüklükleri belirlenmelidir. Can güvenliği açısından heyelan riskinin olmadığı alanlarda deprem yönetmeliğinde belirtilen önlem ve teknikler kullanılarak tesisler inşa edilmelidir. Yatırım maliyetlerinin düşürmesi açısından %2-12 (ihtiyaç halinde %12-20 arası eğim) arasında eğime sahip, taban suyu seviyesi düşük, taşkın riskinin olmadığı, mevcut altyapıya yakın alanlar tercih edilmelidir. Alanın kentsel alana yakınlığı ve kolay ulaşılabilir olması tercih edilir. Kongre turizminin geliştirilmesi için çok yıldızlı oteller ve çok amaçlı konferans salonlarına ihtiyaç duyulur.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Davraz Dağı Kayak Merkezi ve çevresinin kış turizmi ile birlikte her mevsim kullanılabilirliği artırmaya yönelik ekoturizm potansiyeli yüksek olup ekoturizm etkinliklerini ön plana çıkarılması ile alandan çok yönlü katma değer sağlanması mümkündür. Böylece Davraz Dağının doğal ve çevresel değerlerin korunmasına yönelik atılacak adımlar, yerel kesimin özellikle Çobanisa, Büyük Hacılar, Küçük Hacılar, Savköy, Aliköy, Bademli, Büyükgökçeli, Küçükgökçeli, Sevinbey, Darıören köyleri) sosyal ve ekonomik açıdan geliştirilmesi ve bu yörelerdeki turizmin tüm mevsime yayılmasını sağlayacak etkinliklerin çeşitlendirilmesiyle, Davraz Dağının bölge ekoturizmine önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir. Bu amaçla yukarıda öngörülen bütüncül Davraz Dağı ekoturizm eylem planı koruma kullanma dengesi gözetilerek sürdürülebilir bir yaklaşımla uygulamaya konulmalıdır. Ekoturizmde sürdürülebilir bir gelişmenin sağlanabilmesi için aşağıdaki ilkeler gözetilmelidir;

- Ekoturizmin başarısı doğal ve kültürel değerlerin korunması ile doğrudan ilişkili olup koruma ve yerel toplumun entegrasyonunu da gerektirmektedir.
- Alınacak ve uygulanacak kararlarda yerel toplumun mutlaka katılımı sağlanmalı, onların hakları ve ihtiyaçları ön planda tutulmalıdır.
- Eylem Planında çevrenin biyoçeşitliliğine ve taşıma kapasitesine öncelikle yer verilmelidir. Ekoturizm, kaynakların niteliğini bozmadan çevreye duyarlı

olarak geliştirilmelidir. Nadir veya eşsiz olan türleri barındıran ekosistemler gibi özel hassas bölgeler tamamen koruma altına alınmalıdır.

- Ekoturizm faaliyetleri için ilgili tüm paydaşlar sorumluluk ve işbirliği içinde ortak hareket etmek zorundadır.
- Doğal alanlar içinde ve çevresindeki altyapı ve diğer gelişmeler temel gereksinimleri karşılayacak seviyede sınırlandırılmalıdır.
- Ekoturizm etkinlikleri için ziyaretçi yönetim planlaması yapılarak sınırlandırıcı veya belirli kurallar düzenli bir organize edilmelidir.
- Uygun atık yönetimi, enerjinin korunması ve çevresel iyileştirme tüm planlamanın bir parçası olarak ele alınmalıdır.

KAYNAKÇA

- Ay, Z., Güngöroğlu, C., Aydın, A.C. ve Gül, A. (2010). Antalya İlinde Ekoturistlerin Talep ve Beklentilerinin Belirlenmesi. Ç.O.B. Batı Akdeniz Ormanlık Araştırma Müdürlüğü, Teknik Bülten: No 39. ÇOB Yayın No: 422. (ISSN:1302-3624) Müdürlük Yayın No: 052. sayfa: 75. Antalya. <http://www.baoram.gov.tr/>
- Ceylan, S., Demirkaya, H. (2007). Davraz Dağının Turizm Potansiyeli Ve Sorunlarını Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma". *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13.
- Ceylan, S. (2007). Davraz Dağı (Isparta)'nda Kış Turizmi. *Doğu Coğrafya Dergisi (Eastern Geographical Review)*, 22:205-230.
- Durgun, A. (2007). Isparta Turizminin SWOT Analizi", *Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(5):101.
- Gül, A., Keleş, E., Uzun, Ö. F., Türker, H. B. (2016). Davraz kayak merkezi'nin Isparta kentine çok yönlü etkileri. International Winter Cities Symposium. 10-12 February 2016, s. 1216-1231. Erzurum. ISBN No: 978-975-442-811-7 (Tam metin basılı Sözlü Bildiri) <http://wintercities2016.atauni.edu.tr/>
- Gül, A., Özaltın, O. (2008). Ekoturizm ve Isparta 2. Gülçevrem, Isparta İl Çevre ve Orman Müdürlüğü. Yıl 2008/1 Sayı:3 ISSN-1307-6795. sayfa:18-21. Isparta. 2008.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı (2007). Türkiye Turizm Stratejisi 2023 Eylem Planı 2007-2003, Ankara.
- Mountain Agenda. (1999). Mountains of the World: tourism and sustainable mountain development, Mountain Agenda, Bern.
- ORAN (2015). Orta Anadolu Kalkınma Ajansı TR72 Turizm Sektörel Çalışma Grubu Raporu. Eylül 2015. S. 11. Kayseri. www.oran.org.tr.
- Özdemir, J. (2008). Isparta İlinin Turizm Potansiyeli Ve Geliştirilebilir Turizm Çeşitleri T.C. Kültür Ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü Uzmanlık Tezi Mart -2008 Ankara.
- Sağlam, C. (2007). The Steppe And Rock Vegetation of Davras Mountain and Surroundings (Isparta), *Dumlupınar Üniversitesi Fen Bilimleri Üniversitesi Dergisi*, 14.
- Somuncu, M. (2004). Dağcılık ve Dağ Turizmindeki İkilem: Ekonomik Yarar ve Ekolojik Bedel. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 2 (1): 1-21.

Swarbrooke, J. (1999). *Sustainable Tourism Management*. Cabi Publishing, Oxon and New York,183-184.

The British Mountaineering Council Annual Report (2002) 3.

TUİK (2015). Türkiye İstatistik Kurumu. <http://www.tuik.gov.tr/> Erişim Tarihi: 10.01.2015.